

УДК 316.754

ЛОГІКА ФОРМУВАННЯ ЕТИКО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Надія Камбур

*Харківська державна академія фізичної культури,
кафедра гуманітарних наук,
вул. Клочківська, 99, 61058, м. Харків, Україна*

У статті обґрунтовується логіка формування етико-правової підготовки в системі філософії освіти, яка включає інформаційну компоненту із застосуванням інноваційних інформаційних технологій у системі вищої освіти, знаннєву компоненту, яка базується на формуванні наукової системи освіти, і діяльнсну компоненту, що передбачає проектну парадигму знання. Показано, що інформатизація освіти є нагальним фактором у досягненні визначальності цілей реформування освіти та формування єдиного інформаційного простору освіти, яка є каталізатором подальшого вдосконалення сучасної професійної підготовки. Проаналізовано умови розвитку сучасної правової освіти як основи правової культури й осмислений статус права як нормативного регулятора у громадянському суспільстві та професійній сфері, що зумовлено його аксіологічним виміром і різноманіттям внутрішнього змісту правової культури та правової поведінки.

Ключові слова: етико-правова підготовка, правова освіта, професійна компетентність, логіка формування компонентів освіти, інтерактивні технології, мультимедійні курси, модернізаційні інформаційні системи, прагматизація освіти.

Однією із сучасних концепцій, яка може бути покладена в основу філософії підготовки у вищій освіті, є соціально-правова активність особистості. Саме висока професіональна компетентність фахівців у поєднанні з їхньою належною світоглядною і соціально-гуманітарною, психолого-педагогічною та управлінською підготовкою, із прищепленням їм високої відповідальності та морально-етичних переконань здатні забезпечити відповідність сучасним суспільним вимогам. Проблеми правової освіти тісно пов'язані з основними тенденціями цивілізаційного розвитку, соціокультурними трансформаціями, глобалізацією та інформаційним суспільством. у нинішніх соціально-економічних умовах знання права як основи громадянського суспільства набуває усе більш відчутну життєву значимість, оскільки, крім законів, у людини немає у суспільстві засобів захистити свої права та інтереси. Тому завдання правової освіти полягає у наданні людині основ правових знань, які допоможуть їй у складних обставинах як професійного, так і повсякденного життя.

Сучасні масові комунікації змінили форми спілкування і стиль життя сучасної людини, суттєво розширивши її соціокультурні контакти у часі та просторі. Суспільство й особистість стали більш динамічними і мобільними, перед сучасною людиною відкриваються можливості актуалізації найрізноманітніших життєвих проектів і стратегічних планів щодо свого майбутнього. Одним із пунктів цих планів є отримання диплома про вищу освіту. Кардинальні зміни, що відбуваються у суспільно-політичній, соціально-економічній і духовній сферах, позначаються і на становищі вищої освіти та динаміці її розвитку. Сьогодні вітчизняна освітня система зазнає тих самих проблем, які є характерними і для світової освітньої реальності. Тому успішне

подолання кризи освіти вже не може бути забезпеченим за рахунок окремих заходів чи навіть часткових реформ, спрямованих на поліпшення підготовки спеціалістів у різних галузях. Ситуація вимагає кардинального переосмислення нових суспільних потреб у якісних та кількісних характеристиках фахівців, з'ясування нового бачення призначення і проблем вищої школи та формування на цій основі філософії і розробки нової методології етико-правової освіти. Необхідною передумовою формування такої філософії і вирішення усієї сукупності зазначених проблем є належне використання логіки у процесі системного аналізу сутності кризи освіти, її основних проявів і глибинних причин. Тільки за результатами такого аналізу, за умови належної їх обробки, осмислення та інтерпретації за принципами логіки можна запропонувати надійні шляхи й адекватні методи ефективної перебудови системи освіти, забезпечити її відповідність новим реаліям XXI століття за рахунок динамічної етико-правової культури фахівців.

Логіка розвитку освіти повинна виходити з необхідності визначення сучасних і перспективних суспільних цілей і вибору найбільш доцільних шляхів і засобів успішного їх досягнення. Як і логіка суспільного розвитку взагалі, вона повинна сприяти забезпеченню максимальної відповідності якості професійної підготовки фахівця, його виховання і формування професійно і соціально значущих особистісних якостей нинішнім та майбутнім потребам суспільства. Важливу роль у цьому процесі відіграють різні форми освіти, зокрема неперервна освіта дає змогу внести певний порядок у послідовність різних ступенів навчання, забезпечити перехід від одного ступеня до іншого, зробити більш різноманітним кожний із них і підвищити їхню значущість [2, с. 37]. Такий підхід до професійної освіти цілком відповідає новим вимогам часу і потребам сучасного суспільства. Спробуймо більш докладно зупинитися на проблемах логіки формування етико-правової підготовки в сучасних умовах та композиції її змістовних компонентів. Інформаційний компонент передбачає застосування інноваційно-інформаційних технологій у системі вищої освіти; знанневий компонент базується на формуванні наукової системи освіти; діяльнісний компонент базується на проєктній парадигмі знання. Ці три компоненти породжують три різних процеси у системі освіти, оскільки всі вони здійснюються завдяки соціальній активності людини, яка здатна цілеспрямовано змінювати світ і пристосовувати його до своїх потреб. Використання інформаційно-комунікативних технологій позначається на змісті навчального процесу, модернізації засобів, методів і форм організації навчального процесу, забезпеченні вищого рівня наукового та методичного викладання, втіленні індивідуального підходу у навчанні, поліпшенні ефективності, доступності та якості освіти. Сучасний технічно і технологічно оснащений інформаційний простір є каталізатором подальшого розвитку сучасної вищої освіти. Передбачається, що його учасники здатні ефективно застосовувати навчальні інтерактивні технології для спрощення повсякденних завдань (підготовки текстів, таблиць, збирання, оброблення і презентації інформації, комунікативних можливостей спілкування); постійно поновлювати свої знання за допомогою самоосвіти; усвідомлювати власні знання і бути відкритими для спілкування, співпрацювати з колегами. Практична ефективність реалізації інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі залежить, насамперед, від професійної компетенції викладачів, освітніх ресурсів та інноваційних навчальних засобів. Застосування сучасних технологій є принципово важливим елементом навчального процесу, покликаним активізувати діяльність індивіда у напрямі використання інноваційних технологій у процесі власного становлення як фахівця. Сучасні інформаційні і комунікаційні технології, швидко розвиваючись, мають водночас інтегративний характер і створюють

унікальні можливості та умови для інформаційної взаємодії на основі інтерактивності і застосування розподіленого інформаційного ресурсу світової глобальної мережі Інтернет, що призводить до відкритості та свободи вибору освітнього інформаційного простору. До інформаційного простору освіти входить низка програмно-апаратних засобів і систем, локальних та глобальних комп'ютерних інформаційних мереж і каналів зв'язку, організаційних та методичних складових системи освіти та прикладної інформації стосовно предметної галузі.

Важливу роль у процесі інформатизаційних перетворень гуманітарної константи освіти відіграють засоби мультимедійної освіти. Подача нестандартизованих знань етико-правового циклу із використанням звичних зображень, схем і мультимедійних засобів збільшить адаптивний поріг технологічного мислення до сприйняття концептуально нових інформаційних потоків. Водночас мультимедійна освіта сприяє індивідуалізації навчально-виховного процесу з урахуванням рівня підготовленості, здібностей, інтересів і потреб індивіда та зміні характеру пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, привчаючи до більшої самостійності і пошукового характеру; стимулюванню прагнення до постійного самовдосконалення і готовності до самостійного перенавчання; посиленню міждисциплінарних зв'язків у навчанні, комплексному вивченню явищ і подій; підвищенню гнучкості, мобільності навчального процесу, його постійному й динамічному відновленню; зміні форм і методів організації позанавчальної життєдіяльності. Загалом застосування електронних посібників, мультимедійних курсів, тренажерних комплексів, електронних довідників, можливостей моделювання і конструювання на лабораторних та практичних роботах, відеолекцій, вебінарів свідчить про прагнення до систематизації навчального процесу, але лише часткова розробка перерахованих засобів інформатизації не дозволяє охопити повністю організацію навчального процесу, має епізодичний характер. Формування інформаційно-комунікативного простору вимагає адекватних практичних зрушень і поступової реорганізації навчальних програм, які б мали можливість застосовувати технічні засоби навчання на різних етапах вивчення навчального матеріалу. Сьогодні виникає необхідність швидкої адаптації освітніх програм до реалій сучасності, врахування інноваційних технологій та їхнього місця у навчальних планах. Серед значної кількості технологій можна виокремити найбільш динамічний розвиток інформаційно-комунікативного спектру освітніх технологій, які є майбутньою розв'язкою багатьох проблемних питань та ефективного використання ресурсів. Освоєння усієї специфіки інноваційно-комунікативних технологій неможливе, але необхідно постійно адаптуватися до мінливого розвитку сучасності, проводити постійні дослідження та аналізи наявних раціональних і ефективних методик та технологій, які підвищують рівень підготовки майбутніх фахівців і дають високий кінцевий результат – компетентнісний розвиток студента. Таким чином, модернізаційні інформаційні процеси в освіті зумовлені соціокультурними, економічними, технологічними змінами, які відбуваються у сучасному глобалізованому світі та є закономірною відповіддю освітньої системи на трансформації соціуму. Наступною логічною компонентою формування етико-правової підготовки майбутнього фахівця є впровадження наукового пошуку у процес професійної підготовки. Наука й освіта – це рушійні сили суспільного розвитку, який об'єднує науку, техніку, інформатику, економіку, менеджмент, підприємництво. в умовах глобалізації необхідно розвивати науковий менеджмент за допомогою привнесення у процес управління науково обґрунтованих змін, реалізації економічної функції науки, економічної віддачі від інвестицій із метою сприяння економічному розвитку. Науково-дослідну роботу необхідно розгля-

дати як важливий фактор розвитку творчого потенціалу студента, вона активізує навчальну діяльність, впливаючи на більш глибоке й усвідомлене засвоєння програмного матеріалу, формуючи творче ставлення до предмета, який вивчається, допомагає краще зорієнтуватись у потоці наукової інформації, що постійно зростає, сприяє формуванню навичок і вмінь вирішення нестандартних завдань у галузі професійної діяльності, забезпечуючи формування цілісного креативного навчального середовища. Ключовою компонентою формування етико-правової підготовки є діяльнісна компонента, що базується на діяльнісній (проектній) парадигмі знання. Аналітичні дослідження освіти відзначають, що «в умовах глобалізації світової економіки зміщуються акценти з принципу адаптивності на принцип компетентності випускників освітніх закладів» [3, с. 45]. Професійна компетентність сьогодні визначається не лише високим рівнем професійних знань, а й розвитком таких загальних (особистісних, надпредметних) компетенцій, як розуміння сутності професії, обов'язку служити суспільству, професії, усвідомлення відповідальності за прийняті рішення; здатність ефективно працювати індивідуально і як член команди; вміння застосовувати різноманітні методи ефективної комунікації у професійному середовищі й соціумі; володіння іноземними мовами; творчий пошук у рамках професії, усвідомлення необхідності й здатність самостійного навчання упродовж усього життя. Таким чином, компетентнісний підхід дозволяє перейти у професійній освіті від орієнтації на відтворення знань до застосування й організації знань; покласти в основу стратегію підвищення гнучкості на користь розширення можливості працевлаштування і виконуваних завдань; покласти в основу міждисциплінарно-інтегровані вимоги до результату освітнього процесу; погодити цілі освіти та її застосування у реальному житті; орієнтувати людську діяльність на нескінченну розмаїтість професійних і життєвих ситуацій. До інших аспектів професійної компетентності, які мають у теорії пріоритетний характер, належать володіння потенційною креативністю, що актуалізується в освоєній професійній діяльності у вигляді соціально значущої творчої активності як необхідної суб'єктивної умови творчості; володіння на достатньому рівні творчими процедурами продукування нового знання, неформальними вміннями проектування нового, де частка інтуїтивних знань і вмінь може перевершувати логічні; володіння уміннями приймати відповідальні рішення суто професійного та організаційно-адміністративного характеру; здатність формулювати мету і прийнятні шляхи її досягнення з урахуванням етико-правових норм; самоідентифікація і висока самооцінка особистої професійної компетентності, усвідомлювана як підготовленість і суб'єктна потенційна готовність (претензійність) до внутрішньої професійної поступальної (формальної і неформальної) і міжпрофесійної мобільності; здатність до критичної й інноваційної рефлексії стосовно власної діяльності, а саме емоційні переживання, морально-естетична оцінка, прогнозування соціальних результатів діяльності і взаємин у соціумі, регулювання й корегування власної поведінки, усвідомлення потреби самовдосконалення.

Правова освіта є невід'ємною частиною культури людини як професіонала і громадянина, умовою формування її правосвідомості. Громадянське суспільство формує правову свідомість (позитивну чи негативну) незалежно від того, відбувається це цілеспрямовано в умовах системи правової освіти або стихійно. Однак правова освіта є запорукою того, що право регулюватиме життя індивіда, не будучи перешкодою на його шляху під час реалізації особистих завдань. в умовах сучасного інформаційного суспільства етико-правова підготовка має стати необхідною умовою правового розвитку особистості, становлення правової демократичної держави і громадянського

суспільства, громадяни якого будуть жити у соціально-правовій згоді один з одним і з державою. Вимоги до нової правової культури людини полягають у підвищенні компетенції її носіїв, тобто у прагненні до більш ґрунтовних і точних знань принципів і змісту законодавства з боку самих громадян, а також у формуванні правової поведінки, раціонально орієнтованої на свідоме і відповідальне виконання норм права, підтримки принципів гуманізму, демократизму і законслухняності в реальній правовій поведінці. Всього цього не можна досягти одноразовим виданням декретів або застосуванням репресивних санкцій. Культура, як і природа, має свої природні закони зростання, тому з огляду на нинішню революційність змін стосовно правової культури можна коректно говорити лише про розвиток, але ніяк не про створення нового. Такий розвиток, без сумніву, має на меті й збереження чогось традиційного, усталеного, що зовсім не підготовлене для раціоналістичного правового культивування, а тому правова культура не просто вимагає удосконалення, вона потребує постійної турботи, осмислених програм, планомірних дій державної влади, правових установ, освітньо-просвітницької та виховної системи.

У системі філософії освіти актуальними є кваліфікованість (знання, уміння і навички із професійної галузі, здатності продуктивного володіння сучасними комп'ютерними інформаційними технологіями, необхідні й достатні для здійснення професійної діяльності), когнітивна готовність (уміння на діяльнісному рівні освоювати нові знання, новий інструментарій, нові інформаційні й комп'ютерні технології, виявляти інформаційну недостатність, здатність до успішного пошуку й освоєння та використання необхідної й достатньої наукової інформації, уміння вчитись і навчати інших), комунікативна підготовленість: володіння рідною й іноземною мовами, зокрема здатність застосовувати понятійний апарат і лексику базових і суміжних наук та галузей, володіння комунікативною технікою і технологією, знання основ патентознавства, авторського права, правової сфери трудових відносин, ділової етики професійного спілкування і керування колективом, уміння їх застосовувати із оптимальним сполученням демократичності й авторитаризму, вести дискусію, мотивувати й захищати свої рішення на основі вміння артикуляції – вербального, образного або іншого вираження сутнісного змісту у формі або вигляді, що адекватно сприймається у професійному середовищі референтною групою; креативна підготовленість, тобто здатність до пошуку принципово нових підходів до розв'язання відомих завдань або постановка й розв'язання складних проблем як у професійній сфері, так і в суміжних галузях; стійкі й такі, що розвиваються, професійно значущі особистісні якості (відповідальність, цілеспрямованість, рішучість, толерантність, вимогливість і самокритичність поряд із досить високою самооцінкою) [4, с. 85–89]. Формування сучасного освітнього простору, забезпечення світового рівня підготовки спеціалістів передбачає уміння швидко орієнтуватись у нових ситуаціях і адаптуватись до нових змін, які відбуваються у суспільстві, що досягається за умови використання у філософії освіти навчальних моделей, побудованих на компетентнісному підході. Здійснивши аналіз внутрішніх факторів формування етико-правової культури фахівця за рахунок розвитку науки, інформаційних технологій, компетентнісного підходу, не можна оминати увагою зовнішні фактори, що мають безпосередній вплив на соціокультурну реальність.

Поєднання етико-правової підготовки із професійною кваліфікацією майбутніх спеціалістів – це одна з найактуальніших проблем діяльності вищих навчальних закладів. у сучасній соціокультурній ситуації більшість людей вважають за необхідне знайти професійний життєвий шлях та успіх, а культурно-світоглядні й аксіологічні мотивації

та чинники витісняються на другий план. Така прагматизація світогляду з наголосом на самореалізацію у певній професії усе більше призводить до глибокої соціокультурної кризи як на загальносоціальному, так і на індивідуально-особистісному рівні. Важливо усвідомлювати, що тільки «наявність етико-правової складової в освіті та в суспільстві загалом сприяє більш вдалій реалізації особистості в соціумі. у сучасних умовах людину часто презентують не як особистість, а як представника певної професії, тому така однобічність визначає характер вищої освіти, яка сьогодні акцентує увагу на прагматизмі. Науково-технічний поступ та жахливі й незворотні процеси руйнації живої природи, національної культури, відданість пріоритетам новітніх технологій актуалізують етико-правову складову серед професійно-особистісних компетентностей фахівця. Правова освіта сприяє тому, що у громадянина формується здатність застосувати конкретну норму права до певної ситуації, спираючись на власні цінності, а також бути відповідальним за прийняте рішення» [1, с. 29]. Необхідність посилення етико-правової підготовки майбутніх фахівців зумовлена суто прагматичними цілями, адже спеціаліст, що сьогодні докладає творчих зусиль у межах власної професійної діяльності, критично ставиться до власної роботи, прагне до реалізації інноваційних ідей, є набагато більш конкурентоспроможним, на відміну від того, хто підходить до своєї професії виключно з прагматичних позицій. Актуальною проблемою стає саме формування особистісно-професійних компетенцій майбутнього фахівця, які містилися б у своїй структурі активний потенціал до творчої самореалізації. Вимогами, які висуваються до рівня професійної підготовки сучасного фахівця, є самоорганізованість, високий інтелект, професійна мобільність, відповідальність за наслідки своєї діяльності, готовність до міжкультурної взаємодії, прагнення до саморозвитку, творча інтуїція. За нових умов необхідна нова професійна і соціально-психологічна модель фахівця, який володіє не тільки глибокими знаннями, а й високим моральним та інтелектуальним потенціалом, гуманістичним ставленням до праці, широким кругозором, почуттям високої відповідальності перед суспільством за свої дії. Модель фахівця постає як сукупність його знань, якостей, що відображають державні і суспільні вимоги до нього не тільки як до професіонала, а і як до особистості, суб'єкта суспільних відносин. Таким чином, гуманітаризація вищої освіти органічно поєднала професійні риси з соціально-психологічними в єдине ціле, бо тільки за цієї умови можливе формування всебічно розвиненої особистості майбутнього професіонала, його професіоналізму як синтезу знань, переконань і дій, ціннісних орієнтацій, практичного досвіду.

Список використаної літератури

1. Зубова Я.В. Правовое образование и правовая культура :[монография] /Я.В. Зубова. – Ухта :УГТУ, 2010. – 192 с.
2. Ничкало Н.Г. Теоретико-методологічні проблеми і перспективи розвитку досліджень з неперервної професійної освіти /Н.Г. Ничкало //Неперервна професійна освіта: теорія і практика :у 2 ч. – К., 2001. – Ч. 1. – С. 35–41.
3. Чорний О.П. Особливості процесу підготовки фахівців інженерних спеціальностей /О.П. Чорний, Ю.В. Лашко, Т.П. Коваль //Інженерні та освітні технології в електротехнічних і комп'ютерних системах. – 2013. – № 2. – С. 9–12. – [Електронний документ]. – Режим доступу :<http://eetecs.kdu.edu.ua>.
4. Zander M.J. Talking, thinking, responding and creating: A survey of literature on talk in art education /M.J. Zander //Studies in Art Education. – 2003. – Т. 44. – № 2. – Р. 117–134.

**LOGIC OF FORMATION OF ETHICAL AND LEGAL TRAINING
IN THE SYSTEM OF PHILOSOPHY OF EDUCATION****Nadiia Kambur**

*Kharkiv State Academy of Physical Culture,
Humanities Department of the
Klochkivska str. 99, 61058, Kharkiv, Ukraine*

The article deals with the logic of the formation of ethical and legal training in the philosophy of education system that includes an information component using the innovative information technology in higher education; knowledge component based on the formation of a scientific system of education and activity of the component, which envisages the projected paradigm of knowledge. It is shown that the information education is an urgent factor in achieving the set goals of education reforming and the formation of universal information of the space education, which is a catalyst for further improvement of modern training. It is analyzed the conditions of the modern legal education as the basis of meaningful legal culture and the sensible status of law as the normative regulator of civil society and professional field and it stipulated by its axiological dimension and diversity of the content of internal legal culture and legal behavior.

Key words: ethical and legal training, legal education, professional competence, logic forming education components, interactive technologies, multimedia courses, information systems modernization, pragmatic process of education.